

ק. כצולסו

המחפיה האשכזיה

ה ה צ א ת א נ ר
תל-אביב 1964

ויפל אברס על פניו וירבד אתו אלהים לאמור: אני
תנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים: ולא
יקרא עוד שמך אברס והיה שמך אברתם כי אב
המון גוים נחמתי.

(בראשית י"ז)

★

ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמר לו
לא תקח אשה מבנות כנען: קום לך פונה ארס ביתה
בתואל אבי אמר וקח לך מטעם אשה מבנות לבן אחי
אמר: ואל שדי יברך אותך ויפרד וירבד והיית
לקהל עמים.

(בראשית כ"א)

★

ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי נראה אלי בלח בארץ
כנען ויברך אותי: ויאמר אלי הנני מספד והיביתך
ותחמדי לקהל עמים ונתתי את הארץ חוצה
לזרעך אחריך אחוזת עולם.

(בראשית מ"ד)

55831

301,452 (5694)
352
1237999

©

כל הזכויות שמורות למחבר

1964

3/64

דפוס "מורשת", תל אביב, רח' צידוקהרא 6 טל. 32908

הוצאת ידיעות נורדיא
דפוס מורשת

התוכן

9	• • • • •	הזמן והשעה בתפיסה היהודית	פרק 1,
28	• • • • •	קהל צמים בארץ כנען	פרק 2,
46	• • • • •	מולדת וגולה	פרק 3,
60	• • • • •	קהל צמים בגולה	פרק 4,
71	• • • • •	התעוררות העולם הרומי השאלה האשכנזית	פרק 5,
83	• • • • •	המסורת העברית החדשה	פרק 6,
95	• • • • •	הרצל והמסורת העברית החדשה	פרק 7,
116	• • • • •	גולה לראות	פרק 8,
134	• • • • •	שלטון צריק של מנדרינים ספרותיים	פרק 9,
152	• • • • •	אשכנז וספרד במדינת ישראל	פרק 10,
183	• • • • •	שני צמים	פרק 11,
193	• • • • •	המטרה והתכסיסים של גבאי ספרד	פרק 12,
216	• • • • •	העולם המזויף ונצחון הביצועים	פרק 13,
231	• • • • •	המתפכה האשכנזית	פרק 14,

הזמן והשטח בתפיסה היהודית

א

צנינו של ספר זה הוא העם האשכנזי, וכראש וראשונה החלק של העם האשכנזי היושב במדינת ישראל, אולם ראוי להקדים לכך סקירה הדנה בעודו ויחודו של עם ישראל בכלל האמונה המונחת ביסודו של ספר זה היא כי יחודו של עם ישראל טמון בשאיפתו לחיי נצח. דבריו של שמואל הנביא "נצח ישראל לא ישקר" שאמרו בשעה קריטית, הם סיסמת אמונה וסיסמת קרב כאחת. כל עם ועם מעצב את דמותו תוך כדי מאבק עם אחד מממדי השטח, כגון: ממד של מישור, יערות, הרים או ימים. לעומת זאת מעצב עם ישראל את דמותו תוך כדי מאבק עם ממד הזמן, כדי לגבור על הזמן ולקוות בחיי נצח. שאיפה זו אין לה את התאום בקרב העמים. כל עם ועם יודע מראש כי תקופת חייו היא מוגבלת, וכי שעת הקץ תבוא במקום או במאוחר. אך לא כן עם ישראל, שאינו משלים עם מותו ומנוי וגמור אתו לחיות עד סוף כל הימים והדורות.

"ואברהם זקן בא בימים ואלהים ברוך את אברהם בכל". בפסוק זה המדבר על גורלו של ראשון האבות, בא לידי ביטוי העקרון המרכזי בהשקפת העולם של עם ישראל. "בא בימים", הוא הילך ומתקדם בימים, כשהזמן הופך לו לשטח, אפן השטח הספציפי של עם ישראל אינו שטח של קרקע או של ימים, אלא המישור האינסופי של הזמן הנמשך מראשית העולם ועד סוף העולם, והשולט בכל אשר נמצא בעולם. "ואלהים ברוך את אברהם בכל" — תוך כדי הליכה במישור הזמנים נמכר אברהם בכל. אלא הילך לא היה ממכר. כי הזמן הוא כלי

תעברית. המלה נצחון גוררת מִי־נצח. כי הנצחון ענינו לקדם את הנצח. ברומית גוררת המלה נצחון מפועל הנבטא הנכונה, קטילה והשמרה. ענינו של הנצחון הרומי הוא הבאת כניעה, חורבן ואכזרן על אויבי רומא, אולם הנצחון היהודי ענינו הוא הכשחה ונצחיות לעם היהודים. הפרס היהודי הוא הזמן: "כבר את אביך ואת אמך למען יאריכו ימיו עלי ארמונת". העונש היהודי הוא עקירה גמורה משדה הזמן: "מחנה אמחה את זכר עמלק מחנה השמים" (שמות, יז). שעה שאנו מציינים כי זכר מסוים הוא ב־ייקיימא אנו מתכוונים לומר כי הדבר יש בו תכונות חיוביות, וכאמרו על דבר כי הוא קיימון אנו רוצים לציין כי הינו חסר כל ערך ומשקל. אולם אבהנה זו עומדת בסתירה להגיון. כי זכרים בעלי ערך עשויים להיות בני חלוף ודווקא תופעה שלילית צלולה להארץ ימים. אך הגישה היהודית אינה מקבלת אבהנה זו. הגישה היהודית גורסת כי אם תופעה היא ברת קיימא הרי מוכח מזה שיש בה חיוב, ואם היא בתחלוף הרי מוכח מזה שאין בה חיוב. הגיונם היהודי גורס כי המשליך יהנו על הזמן הולך בדרך הנכונה, וקנה־מידה זה בא לידי ביטוי מופלא בחייו של יוסף, מגבורי הראשיים של ספר בראשית. בבואו לפתור את החלום שחלמו שר המשקים ושר האופים של פרעה בבית הסוהר משליך יוסף יהנו על הזמן ואומר לשר המשקים: "שלשה השריגים — שלשת ימים הם". ולאופה פתר: "שלשת המלים — שלשת ימים הם". מאחר יותר נהג יוסף בדרך זו בבואו לפתור את חלומי של פרעה: "שבע פרות הטובות — שבע שנים הנה, ושבע השבלים הטובות — שבע שנים הנה; חלום אחד הוא, ושבע הפרות הרקות והרעות העולות אחריהן — שבע שנים הנה, ושבע השבלים הרקות, שדופות הקידים, יהיו שבע שני רעב". זה השבת — זהג היהודי השיפטי היהודי במינו — הוא זהג ההתחדות עם הזמן. היהודי מפסיק את טרחתו וריצתו, מצמצם עד כדי מינימום את תנועתו שלו כדי להתיחד במלוא־הריכוז עם התופעה המופלאה של הזמן ותנועתו. הכל חייב לשבות בשבת ועל רקע הקפאה זו של כל תופעה אנשית מתבלטת ביתר שאת התנועה הקוסמית של הזמנים. ואחרון אחרון: הנביא הישראלי, שהינו יהודי במינו, הוא מעין אמר ראיתי הנבלי, המפנה את סודות הזמנים. ראיתי הזמן כונס ראשון במעלה משתקפת גם בדי־שיה בין אלוהים ובין החכם מכל אדם, שלמה המלך.

ובית קיבל אשר בו נחמה ונאמרת הכרכה. באין זמן פוסקת חויה תחיים המתחיים והאדם "נאסף אל עמיו". תפיסה זו הרואה בזמן את הממד השליט באה לידי ביטוי בשורה ארוכה של עיקרי יסוד יהודיים. אלוהי ישראל יהיה — הוא שליט הזמנים. האלים של עמים אחרים הם שליטים של מישורים ימים, נהרות, מאורות וכוכבים. אך לא כן אלוהי ישראל שהינו שליט הזמן, ומתוך היותו שליט הזמן הוא שולט במיאל בכל אשר נמצא במסגרת הזמן. היינו בכל גופי הטבע שבארץ מהחם ובשמים למעלה. אין לאלוהי ישראל דמות ותבנית מוחשית, ואסור לפסול ממנו פסל או מסכה. מפני שלזמן אין דמות ותבנית מוחשית, ואסור לפסול ממנו פסל או מסכה. מפני ובאין. אי־מתשיותו של הזמן היא מדומה בלבד, ומאחר־יה מסתרות מוחשיות איריה הרודה בכל ומעצבת את הכל. על המלה יהיה נאמר במלון הנכני של י. שטיינברג.

"ואולם זה גלוי לעיני כל שהשם הזה כולל כל אופני הייה. היה, יהיה, יהיה, ורומן על היות הנורה בכל זמן ועידן מאין ראש וסוף והוא הנתה ומתה את היקום ברכונו".

את המלה עולם מפרש המלון הנכני של י. שטיינברג במלים אלה. "עולם (מש) עלם ולכן עקר ענינו נפלא ונעלם. א) כולל הזמן שעבר והעתיד לבא ואין זהו בעברית היעריים כי רגעי הזמן חלופות להם, האחד חלקי והשני כבוא ואין מעמד לחתה".

יהיה הוא שליט הזמנים ויוצר הזמנים, והעולם הוא סטיכית הזמנים שנוצרה על ידי יהיה ופועלת בכוח הדחף הבא ממנו. "מעולם ועד עולם אהה אל". אחדות הזמנים וריצפות הזמנים היא המופלאה והאדירה בכל אחדות וריצפות, והיא גם תנאי ראשון לכל אחדות וריצפות. אחדות הזמן ואחדות האל קשורות זו בזו ואחדות הזמן היא התוכחה החתומת לאחדות האל ולקיומו של אל אחד. בכל מהותהים שינויים, אפילו בגופי השמים, אך הזמן הוא המלך ללא־שינוי, תמיד אחד, וזו ההכחה כי יוצר אף הוא הינו אחד.

ראיתי הזמן כיסוד שליט משתקפת בביטוי־יסוד רבים בלשון

המדע המודרני רואה במרתק, בתנועה ובזמן את יסודותיו של עולם. להלכה אנו יכולים לתאר לעצמנו עולם שנתנוק במזוה כה מדהימה עד שכמעט ונעלמו בו יסודות התנועה והמרתק. אך אפילו עולם של ר' אמות אנו יכול להתקיים מחוץ למסגרת הזמן. כי הזמן הוא הממד השליש והראשון במעלה. האדם הוא שתל של זמן אנושי. הדור הוא מרכיב של שתילי זמן אנושי. הדורות הם שורה של מרכיבים. אהבתנו אל ילדינו היא אהבתנו אל הזמן האנושי הנוצר על ידנו. הגבר והאשה הם חלקיו המבותרים של הזמן האנושי שבמהלכם יחדיו, בתבוקי האהבה, הם יוצרים את המשנה. האהבה היא הכיסוף הקוסמי השואף להבטיח את המשך זמן האדם. עיקר המבדל בין גבר ואשה הוא ביחסם אל הזמן. הגבר מקבל את דין הזמנים ושולח מבט פסיליסטי לעבר תהום המות הצפויה לו. בהכנעו מראש לסופו יודע הגבר כי כל מה שנוצר לו הוא לחרות אם זכרו על רצועת הזמנים. לא כן האשה שאחרי גל הפריחה, היא חששת ומתיראת מזרימת הזמן ושואפת לעצור ולכלול לנצח נצחים אל הנקודה בה עצמה בשיא פריחתה הנופנית. על כן הגבר הוא ביסוד מהפכן והחזן מדהיר-זמנים, ואילו האשה, ביסודה, היא גורם קונטרבטיבי, מחירא מחזיש ושואף לבלום ולעצור את דהירת העתים.

מניין נובע יחסו זה של עם ישראל אל הזמן, מניין נובעת תשוקתו לחיי נצח? החשובה לשאלה זו ניתנה בפרקים הראשונים של ספר בראשית, בהם מתגלית תמונה עגומה של הירידה ההדרגתית של האדם ממעמד של הצייר אל למעמד של ראש וראשון בין הברואים השונים תפרים ורבים ושורצים על ידי אמות. בין שתי הקטגוריות הללו קיים מרחק רב עד מאוד. בריאתו של האדם היא בחגיגות יתר ותוד כדי השמעת כעיר-הימנון של שותפות בין האלוהים והאדם:

ויאמר אלהים: נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו כדגה הים ובעוף השמים ובהמה וכל הארץ

בנבון נראה יהיה אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים: שאל מה אתן לך? ויאמר שלמה... ונתת לעבדך לב שומע, לשפוט את עמך להבין בין טוב לרע, כי מי יוכל לשפוט את עמך הנכב הזה.

העובדה ששלמה לא טבע לעצמו אריכות ימים, אלא העדיף עליה את החכמה הדרושה לו למלוי תפקידו הממלכתי הפתיעה את אלוהים לטובה.

וייטב הדבר בעיני אדוני, כי שאל שלמה את הדבר הזה. ויאמר אלהים אליו: יען אשר שאלת את הדבר הזה, ולא שאלת לך ימים רבים ולא שאלת לך עושר, ולא שאלת נפש אויביך... נתתי עשיתי כדברך...

אולם אין ברכה שאין עמה גם ברכה לאריכות ימים, ולכן: ואם תלך בדרכי, לשמור חוקי ומצוותי, כאשר תלך דרך אבירי הארצתי את ימיך. (מלכים א. ג.)

בראשית ברא אלוהים... אלוהי הזמנים החליט לא להצטמצם עוד בממד אחד, ממד הזמנים, וליצור בתוך הזמן ומחוד הזמן ממדים נוספים: את ממד השמים, את ממד הארץ וכל אשר בהם. הציירה היא על כן במסגרת הזמן ובמקצב של זרימתו. "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד". תאר הבריאה בפרקים הראשונים של ספר בראשית היא פנורמה ארוכה של זרימת זמנים, המביאה צמה בפלגים קצובים, הימים, שורה ארוכה של יצירות. בתוך זרימת הזמנים הקוסמית הוצע לכל גוף חי זמן משלו ועליו להמשיך בו ולקיימו ככך לוויה לזמן הקוסמי. על כן: "ויאמר אלוהים: תרשא הארץ דשא, עשב מרעי זרע, עץ פרי עשה פרי למינה, אשר זרעו בו על הארץ". אין הכוונה גורם צשב סתם או עץ פרי סתם אלא עשב מרעי זרע, אשר זרעו בו על הארץ". כלומר עשב ופרי שיש להם המשיך, שיש להם זרע, כלומר זמן שהולך ונמשך במקביל לזמן הקוסמי. על העשב ועץ הפרי להחזיק כרי להגיע לאריכות-זמנים מופלגת של מינם, לכל ייכרות. זה יעורים, וכל זה בהתאם לתפיסת היסוד. כי העולם הוא בראש וראשונה עולם של זמן, ובתוך עולם זה נאבק כל מין ומין, כל צמת וחי, על הזמן שלו, שיתמשך ככל האפשר במקביל לזמן הקוסמי.

בשל מה נגזר על האדם העונש האכזרי? האכילה מעץ הדעת והחבונה בין טוב ורע אינה מסוכנת לאלהים. כי אלוהי היהודים אינו מחשיב את השכל. הגירוש הוא אמצעי מונע תבא לתנו על הנס העיקרי, מעץ החיים. בענין זה אומר הכותב דברים גלויים להפליא:

ויאמר יהוה אלהים: הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע. ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל והי לעולם...

עך כאן: אכילה מעץ החיים מנחילה חיי עולם, נצחיות, שהינה זכותו הבלעדית של אלהים. על כן, כדי לסכל את הסכנה שהאדם יוכה בחיי נצח מופעלים נגדו אמצעים אכזריים:

וישלוהו יהוה אלהים מנגן עץ לעבד את האדמה אשר לקח משם. ויגורש את האדם וישכן מקום לנו עץ את הכרובים ואת להט החרב המהתפכת לשמור את דרך עץ החיים.

אלהים נשאר שליטו של עץ החיים, ועל כן אין לו מה לחשוש מפני האדם. הוא אפילו עושה לאדם ולחיה כותנות צור: מלבישים. הכמת היהודים אומרת שהשכל הוא כאין וכאפס לעומת הזמן, ועל כן השולט בזמן הוא רודה במי שאל מפרי עץ הדעת. הרחקתו המחלשת של האדם מעץ החיים נוטלת ממנו סופית את הסגולה של חצי-אל, בה ניתן עם בריאתו.

באריכות ימרה מדבר הכותב על גרושם של אדם וחוה מנגן עץ. לפנינו כתב-אישום מלא, על כל פרטי, הנש, האשה האדם, הפיתוי והמאואזיו. לעומת זאת ממעט הכותב לדבר על הקסטרופה הקוסמית של המבול, כאילו הייתה הסיבה מובנת מאליה. "ומשחת הארץ לפני אלהים ותמלא הארץ חמס. וירא אלהים את הארץ ונהה נשחתה, כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ". (בראשית, ו. יא. יב) מה קרה במה נשחתה הארץ? את המשובה לשאלה זו אנו מוצאים בפסוקים קודמים של פרק ו. מהם מסתבר כי לפנינו מהדורה נוספת של ענשים שאלהים מטיל על האדם בשל היותו מאריך ימים יותר מדי ועל ידי כך מתגבל לכות בחיי נצח שהינם זכותו הבלעדית של אלהים.

וככל הרמש הרומש על הארץ. ויכרא אלהים את האדם בצלמו, בצלם אלהים ברא אותו, זכר ונקבה ברא אותם.

האדם נברא איפוא כחצי-אל, כוואסאל נאמן של אלהים על אדמות, ככן מינו של היושב במרומים, ועליו לכבוש את הארץ ולרדות בכל אשר בה. אולם כבר בפרק ב' של ספר בראשית מתגלית לנו עינינו הרעה טראגית במצב האדם:

וכל שיה תשדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח, כי לא המטיר יהוה על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה. ואז יעלה מן הארץ החשקה את פני האדמה. וייצר יהוה אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפה באפיו נשמת חיים, ויהי האדם לפש חיה.

איון ירידה מחרידה! האדם שנוצר כחצי-אל, כרבי-צייר ורבי-דיין שנועד לרדות בכל הברואים על אדמות מאבד את תכונתו החצי-אלוהית והופך ליציר-עפר המהווה חלק מן האדמה וחייב לעבודה כדי לקיימה במצב תקין.

כפיצוי על ירידתו זו מכניס אלהים את האדם לגן עדן, לעבדה ולשמרה" כארס של הקדוש ברוך הוא. אולם עוד לא תמו צרותיו של האדם. בגן עדן קרה מה שקרה והאדם ואשתו מגורשים ממנו. אחרי הגרוש באה הירידה הסופית והאדם נאלץ לשמות את הקובעת המרה:

"ולאדם אמר: ...אוררה האדמה בעבורך. בעצבון תאכלנה כל ימי חייך. וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה. בעת אפיד תאכל לחם עד שובך אל האדמה, כי ממנה לקחת, כי עפר אתה ואל עפר תשוב".

האדם שוב אינו רבי-צייר ורבי-דיין, אלא חקלאי פרימיטיבי עזוב, והאוכל את לחמו, את עשב השדה, ביעת אפן. הוא חודל להיות שותפו של אלהים והפך לחלק בלתי-נפרד מן האדמה, כי אינו אלא עפר ואל עפר עליו לשוב.

על בני מגדל בבל, שבכוחם הקולקטיבי ראה מתחרה לעצמו. לכסף נמגלה אלהים לאברהם, אמר לו "לך ואחרי כן כרת עמו ברית בין הבתרים. כן הפך אברהם למחזיק בזכות של הצייראל שהיה בידו האדם הראשון ואחרי כן בירי נה. אלא בזכותו זו של אברהם חל שינוי מרחיק לכת. הזכות גדלה להיות זכות של יחיד הפכה לזכות של עם. לגיבושה הסופי הגיעה זכות זו במאבק הרמטי בין יעקב אבינו ובין המלאך במעבר יבוקי. "ויאמר (המלאך) לא יעקב יקרא עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל". יעקב הפך להצייראל, שלצאצאיו שמורים חיי נצח.

כוחו של עם ישראל הוא בוח שהמטרה העומדת לנגד עיניו אינה צולם רבא מטושטשי, כפי שהוא מצוי בעמים אחרים, אלא מצב מחשבי קדום, חרות בבהירות בנפש העם. עם ישראל הוא עם משהו המבקש לחדש כקדם מצבים אידיאליים עתיקי-יומין. עם ישראל מסרב לשכוח את המצב האידיאלי בו נמצא האדם עם בריאותו, כאשר היה הצייראל ושותף מיחה לכוראו. השאיפה היהודית היא לחדש ולקיים את הסיטואציה הזאת, ולתופיע בה כעם סגולה. עם ישראל לא השלים עם הגירוש מן ערד והוא תובע את ביטול הגזרה, אולם לא ביטול כלל-אנשי, אלא ביטול לגבי עם היהודים בלבד. עם ישראל תובע מהקדוש ברוך הוא לטל גזרות ולקיים הבטחות. וקרהגומלין שבין אלהי ישראל ועם ישראל יוצרת סיטואציה יחידה במינה: סיטואציה של התאבדות מתמדת והתדיינות מתמדת, שבה משמיע כל צד באוני הכרי דברי אהבה ונועם, דברי זעם וכבושין, אחרות, הפצרות, תחנונים והצטדקותיו. סוד אריכות הימים של עם ישראל טמון בצעירותו המתמדת, בנעוריו הקיימים תמיד הנובעים מהיותו דבק בתקופת הנעורים של הקיסמוס, כאשר האדם היה הצייראל והיחס בינו ובין בוראו היה כיהם בין האה הבכור לבין האה הצעיר.

להצדקת תביעתו למעמד של הצייראל חייב עם ישראל ללא אחריו שני תנאים: ראשית, חיי נצח שהינם הוכחה משכנעת למעמד הצייראלי. ושנית, מנע קבוע, של פנים אל פנים, עם בורא עולם, דבר המוכיח כי הקשר החברתי בין עם ישראל ובין בורא העולם קיים ועומד. כך הפך כיבוש הזמן לעם ישראל למטרה אסטרטגית וטקטית עליונה, של המאמצים מכוונים כלפיה וכל המושגים באים להמחיש את השיבותה. עליונותו של עם ישראל על הגויים, השפעתו עליהם ואף

ויראו בני האלהים את בנות האדם, כי טובות הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחיו. ויאמר אלהים: לא ידון רוחי באדם לעולם, בשגם הוא בשר. והיו ימיו מאה ועשרים שנה.

המבולות בין אלהים ואדם בתחום הקרטי של הזמן ניטששו. אלהים קובע תחום "לתבדיל" בינו לבין האדם, התחום הוא מאה ועשרים שנות חיי אדם, ותו לא. אולם בנימתיים כבר נוצרה מדה רבה של ערכוביה בין שתי הקטגוריות, האלהות והאנושיות.

תפילים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי כן אשר יבואו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם. המה הנבורים אשר מעולם, אנשי השם.

האדם מושיט שוב את ידו אל עץ החיים, וזעמו של אלהים אינו מאחר לבוא.

וירא אלהים כי רכה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום... ויאמר יהוה: אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה; מאדם עד בהמה, עד רמש עד עוף השמים, כי נתמתי כי עשיתם.

ד

המבול שם קץ ל"משטר הישן" עלי אדמות, המשטר בו היה האדם שותפו של אלהים. אולם נה נחתו, ובזכות ה נשתמרו לו הזכויות של הצייראל שהיענקו לאדם הראשון. היא חי לא מאה ועשרים שנה אלא תשע מאות וחמשים שנה. (אדם חי תשע מאות ושלושים שנה) הפרש זה של עשרים שנה לטובת ה הוא עדות נאמנה לטובה שהגה לו אלהים. המעמד של הצייראל שניתן לאדם ובוטל אחרי כן בשעת הגירוש מן ערד והמבול הוחזר לנתו. כי ה (כשמו כן הוא) "מצא חן בעיני יהוה". זכות זו של הצייראל ניטשטשה בימי צאצאי נה. ביחוד נתקצר אלהים

מרות אינו מוסרי. גרוש ערבי ארץ ישראל בשנת 1948 היה מוסרי. כאשר המוסר עומד לעם ישראל לכשוף במשימתו לכיבוש הזמנים ולהבטחת נצחיותו מתעלם עם ישראל מן המוסר ומכפישו בעפר. לעומת זאת מקיים עם ישראל רמה מוסרית גבוהה ביחסיו עם גויים במישור שאין בו שום סכנה לקיום הלאומי היהודי. כמו למשל ביחס אל הגר. בכל מקום בו אפשר להמנע מההאבטורו זאת, אולם משאין דרך אלא עם ישראל מאמצים גדולים כדי להשיג זאת. אולם משאין דרך אלא להאבטור, מתעלמים היהודים מהמוסר בלב קל, כשם שעשו בעבר הרחוק במנעם עם עמי כנען וכשם שעשו בעבר הקרוב במנעם עם ערבי ארץ ישראל המנדטורית. יתר על כן: המוסר היהודי הוא אמצעי המכוון ברובו העצום כלפי פנים, ורק מקצתו נועד למנעם היזוניים. תפקיד המוסר היהודי הוא להבטיח בריאות סוציאלי ויצויבות חברתית לעם ישראל גופא, לטהר ולהזק את מחנה ישראל העומד במלחמה הגורלית לכיבוש הזמנים. מתוך הכוונה גאונית בהשכיבות מקפידה המייצגים, המהווים מעבדה בה נוצר ההמשך של הזמן האנושי, המשיגה היותו, במדה שאינה מצויה בשום עם, על הטוהר והייצבות בחיי המשיג פחה. לצורך שמירת האחדות הפנימית במחנה היהודי מופעלות תקנות מצוינות הבאות לשמור על הצדק הסוציאלי. אולם דווקא אפיו הטכסיס של המוסר היהודי הוא שהביא לו את הצלחתו הגדולה. כי המוסר אינו ממה, אלא תחום מטושטש עד מאד שמתהווים בו כלי הרף שינויים לכאן ולכאן. דוגלי המוסר לשמוי המבקשים לקיימו בטוהרותו על כמה כלל-אנושית, הצליחו רק בשלב ההסתפף-ראשוני. אולם בשלבי ההגשמה הם נתגלו או כחליל-אונים או כצבועים. הנסיונות של חסידי אחד העם ליישב את הסתירה בין אמונתם ובין האופן בו חקמה ובו מקיימת מדינת ישראל הם נסיונות מנוהכים. הגויס היהודי הלך בדרך אחרת. הוא רתם את המוסר במשימה לכיבוש ממה, ממד הנצח, ועל ידי כך הצמידו במהות מעשית, דלה ממנו מה שניתן להגשים בחיי אדם, השליך ממנו מה שאינו ניתן להגשמה.

1

מה היא מולדתו של עם ישראל, האם מולדת זו היא השטה, או הומו? ההיסטוריה משיבה על שאלה זו תשובה ברורה. מולדת היהודים

שליטתו בהם, נובעות משאיפתו לכבוש ממד הגדול מזה שהם מבקשים לכבוש. הגויים רוצים לכבוש את ממדי השטה השונים, ואילו עם ישראל רוצה לכבוש את ממד הזמן, וכשם שהזמן שליט על השטה כך שליטים כובשי-הזמן, היהודים, על כובשי השטחים.

7

בעמדו על מסלול הנצח מבקש עם ישראל להשיג את התנאי השני המבטיח לו מעמד של תצוי-אל, התנאי של מנע עם בורא עולם במתכונת של פנים אל פנים. עם ישראל הוא עם קשה עורף, עם כבד, לפי הגדרתו של שלמה המלך. אולם גם אלהויו אינו אלהים נוח כי אם אל קנא ונוקם. בין שני אלה מתנהל מאבק של התדיינות מתמדת שנסתמל בהיאבקות המלאך ויעקב אבינו. בהתמודדות זו טמון ריאליזם העולה לאין שיעור על הדימויים של דתות אחרות. דימויי העולם הבא, המצויים בדתות אחרות, לא זו בלבד שהם מטושטשים ובלתי ריאליסטיים, אלא יש בהם פירוני מנות. העולם הבא של מוחמד המשופע בתענוגות מין הביא להדרמתו ולניוונו של העולם המוסלמי. האידילים המופזי של הגבורה עשוי לנתח את העולם המערבי. לעומת זאת מהות ההתמודדות בין ישראל ובין אלהויו סמל ריאליסטי אדיר, המדרבן יום ושל שעה שעה למאבק בלתי פוסק.

1

שוב ושוב נעשים נסיונות לתאר את עם ישראל לעם המוסר שיעודו להביא בשורה וגאלה מוסרית לעולם. אחד הנסיונות האחרונים מסוג זה, שהוליד תוצאות חרות אסון, נעשה בידי אחד העם. תפיסה זו אינן לה כל אחיזה במציאות ההיסטורית. עם ישראל אינו עם המוסר אלא עם הזמן. המוסר היהודי אינו מטרה לעצמו אלא אמצעי טכסיסטי במאבק לכיבוש הזמנים, יתר על כן: הוא אמצעי גמיש עד מאד. הכליון שנגזר על עמי כנען והצו, "לא תחיה כל נשמה" אינם מוסריים. עיסוקם של יהודים במשך דורות-גלות רבים במקצועות של נשד ושל החזקת בתי

לה אני עדים אצל עמים אחרים בתקופה מקבילה לזו של השופטים, וכי דרכם של שבטי ישראל. מתוך השבטים קמו שוב ושוב אישים גדולים, מביניהם כאלה שבשו לעולמים את הדמיון הספרותי, אך כל פעלם נצטמצם בהגנה בלבד. דבר זה מוכיח למעלה מכל ספק שבשבי ישראל לא מצאו כל ענין בהתפשטות טריטוריאלית. הם ביקשו רק את השטח המינימלי, את השטח של מדרד-כירגל הדרוש להם בתור ראש גשר לקודם המטרה האמיתית, כיבוש הזמנים.

עיון במצבם של השבטים יוכיח כי לא הייתה להם דרך אחרת. להתפשטות גדולה יכלו להגיע רק בשני אופנים. אופן אחד היה של מלחמה עד חרמה בעממיהם הסמוכים, מתוך כדי השמדתם הנמורה. אולם זו הייתה כרוכה בקיבנות רבים, ואף הייתה עשויה לעורר התנגדות רחבה עקב אכזריותה. התנגדותו של שאול להשמיר את צמלק מצביעה על תקשיים שבדרך זו. האופן השני היה של כיבוש שאין צמו אכזריות מרובה. אולם דרך זו הצריכה התפיסות עם העממים המוכנים ועם דתותיהם, דבר שהיה מביא להתבוללות דתית ולטמיעה של שבטי ישראל בקרב האוכלוסיות הזרות. לא נשאר, אפוא, לשבטים אלא ללכת בדרך של "עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" (במדבר, כג, ט) כלומר עם שאינו זרזם אחר ששחית, אינו מנהל מדיניות חוץ אינטנסיבית ומצב את עצמו במאמצו לכיבוש הנצח, מתוך כדי מאבק עם אלהיו.

מבצעו של דוד המלך הוא יוצא מהכלל המאשר את הכלל. דוד היה אישיות בלתי רגילה שפעלה בסיטואציה יחידה במינה. הוא השתלט על השבטים וכבש שטחים גדולים שנחטפו למדינתו רחבות של אימפריה. שלמה המלך המשיך בדרך זו במישור הדיפלומטי ויצא לגמרי מהבידוד של "עם לבדד ישכון". אולם התוצאות לא אחרו לבוא. שלמה נהנה מהכוחות האחרות ודתות זרות ובסוף ימיו עמדו הוא ושביתו בימין של התבוללות אינטנסיבית. עם ישראל נדרש תמיד להשיב על השאלה: מה רצונו, האם מכימום של זמן, או מכימום של שטח? המכסימליסטים לגבי השטח היו בדרך כלל מינימליסטים לגבי הזמן ולהפך.

התופעה של זלזול בשטחים הזרה ונשנתה בתקופתנו, בימים הקריטיים של שנת 1948, בשעה זו היו רק אנשים מעטים שנתנו דעתם על כיבוש שטחים. מביניהם יש להזכיר את דוד בן גוריון, את מפקד אצ"ל עמיתו פגליץ, "מדועזן", יום כיבוש יפו על ידי אצ"ל, ואת יהושע זטלר, איש לה"י, שתבע את כיבוש ירושלים העתיקה. כמעט כל שאר

אינו השטח, שום שטח, אלא זווקא הזמן, כי אולי הם נצמדים בכל להט נשמתם ובו הם תובעים את המכסימום. ארץ כנען באה לשמש בסיס קרקעי במלחמה על הנצח. היא אינה המולדת אלא ראש גשר קרקעי לכבוש נצח הזמנים. ארץ ישראל היא המקום האידאלי להתיחדות של פנים ופנים בין עם ישראל ואלהיו. אולם אלהים נתגלה פנים אל פנים אל גדולי היהודים לא זווקא בארץ ישראל. הוא דבר אל אברהם בתוך ואל משה במצרים ובמהבריות סיני. כי אלוהי ישראל הוא בכל מקום בו נמצא זמן. ארץ ישראל היא על כן חלק מן המשאלה להתיחד עם הגורא פנים אל פנים. ועוד זאת: ארץ ישראל היא מטרד-כיסוף של עם ישראל במאבקו עם אלהיו והיא קלה בידי אלוהי ישראל בדין ודרכים המייגע שבינו ובין "העם הכבד", העם קשה הצורך, משנכמרים חסדיו ורחמיו של אלוהי ישראל על צמו הוא נוהג לו את הארץ, ובהתקצפו על צמו הוא נוטל אותה ממנו ומגרשו לגלויה. הבעלות על ארץ ישראל מוציאה את המאבק בין עם ישראל ואלהיו, במדה רבה, מתחום הערטילאי ומשוות לו צורה של דין ודברים הנוגע לענין מוחשי. אך למרות הכל אין ארץ ישראל תופסת בהשקפה היהודית מקום מרכזי כמו שני העקרונות, האחד של חיי נצח והשני של התיחדות פנים אל פנים עם הבורא.

עם היהודים, העם שאין כמותו למכסימליזם בכל הנוגע לכיבוש הזמנים, הוא בעת ובעונה אחת מינימליסטי מאד מכל הנוגע לכבוש שטחים, ובתוך זה גם שטחי ארץ ישראל. ליהודים היה רצון רב להשתקע במצרים. לפני מותו במצרים מצווה יעקב על בניו לקבור אותו במצרת המכפלה. זמתי תוראה קונקרטיית, לעומת זאת אינו מצווה יעקב על בניו לחזור בהקדם לארץ כנען ומסתפק בחזרה על הכסחה אלהים אל שדי. להם את הארץ לצאצאיו ("לזרעך") לאחתה עולם. יש רושם כי היהודים נטו מאוד להשתקע לקופה ארוכה במצרים ורק נגישותו של פרעה אילצום ליטול את מקל הנדודים. יתר על כן: כ-175 שנים מפרידות בין מותו של יחזקאל ובין שאול ודוד. זוהי תקופה ארוכה מאד, אולם היהודים ניצלו אותה רק במדה מינימלית לקונסולידציה של הכיבוש. ההבטחה לאברהם ברית בין הבריתם נשתכחה מלב. עממי כנען שלא געקרו ועממי הטביבה הציקו לשבטים, ורק בגבור הלאח חזר קמו שופטים גבורים שהדפו אחר את תפולשים והמצטיקים. אין כל השוואה בין החתייה השיטתית לקונסולידציה של כבושי שטחים וביצור עמדות.

הפנויות גרמו לאוכלוסיה הרומית הקות-זים שממנה לא נחרפאה עוד. מתקופה זו ואילך הלכה איטליה ונתמללה יותר ויותר בני עצמים זרים, ברובם המכריעים עבדים. בימי הזהר של ההיסטוריה הרומית, בתקופת יוליוס קיסר, אוגוסטוס וקיקרו כמעט ולא נתקיימו כבר שכבות המוניות רומיות. את מקומן ירש אספנות זר. מימי הקיסר טריאנוס (98-117) הועמק השלטון על רומא במדה גוברת והולכת לידי קיסרים שגולדו מחזיק לאיטליה ולידי לגיונות וגדודי פראטוריאנים המורכבים מחיילים זרים. ימי רומא הם כ-1100 שנה, למן ייסוד העיר שהל לפי החקירות האחרונות במאה השביעית לפני הספירה ועד שנת 476. אחרי כן פסקה האומה הרומית להתקיים. הרומאים כבשו את השטח אך הפסידו את הזמן, כלומר את עצמם. היהודים הפסידו את שטחם, אך שמרו על זמנם וקיימו את עצמם.

ט

המסלמליסטים לגבי השטח בימינו אלה, מסוגו של ד"ר י. שייב, רואים עצמם כממשיכי העבר ומבקשים להאזן בסמלים וכדמויות מתקופת הבית הראשון. אך אליבא דאמת מכסימליזם לגבי שטחים, במדה שהזא קיים במדינה ובצינורות, אינו נובע מן העבר אלא הוא פרי התפיסות הטריטוריאליסטיות של פינסקר, הרצל וממשיכיהם. ההשתלטות והיסטוריה בתקופת הבית הראשון והשני יש בה רק כדי ליאש כל מי שהולם על רחבות שטחים. עובדה היא כי ציונים המעוררים במקורות גילו מינימליזם בענין השטחים, ודווקא אנשים הרחוקים מהמקורות כגון פינסקר, הרצל, גורדון וזיבטובנסקי הם הם שתבעו שטחים רחבים. הטריטוריאליסטים ראו לגנר ציניהם מצד אחד את המוני היהדות האשכנזית שישבו בריכוזים צפופים באזור הרחב המשתרע מן הרייך עד הדיניפר. מצד שני ראו הטריטוריאליסטים כדוגמה ומופת לעצמם את ההתשבות האירופית מעבר לימים שבוצעה על פני קונטונטיסם שלמים. הזרמים בציונות שלא היתה להם כל יניקה מהטריטוריאליזם גורו על עצמם צמצום בכל הנוגע לשיטחים, ולדאבון לב יש לציין כי דרך זו היתה בדרך כלל המשך נאמן לרובה של המסורת ההיסטורית.

הגורמים היהודיים המעלמו לגמרי מהזדמנות-כיבוש-השטחים היהודית במינה שנודמנה להם והתמכרו בהלקם לאבטחת השטחים היהודיים, וברובם הגדול להתרצות הרגילה האופיינית לעסקי ציבור של יהודים. מנתם בגין ויצעו העיקרי ד"ר בדר ראו את השעה בראש וראשונה כשעת כושר לחיסולו של הצה"ר ולסילוק מנהיגים רביוניסטיים העשויים להיות מתחריהם בבחירות לכנסת. נתן פרידמן לילן עסק ביצירת מפלגה פרלמנטרית, כבימים הקדומים שאחרי מות יהושע בן נון כן מצאו גם בשנת 1948 רוב מנהיגי הציבור היהודי במדינת ישראל כי השטח שבייננו דיו בשביל חיים יהודיים (כלומר חיים של כיבוש זמן) ועל כן מוטב לא לעסוק בכיבוש שטחים נוספים אלא להתמכר במקום זה, להבטחת המקומות בכנסת.

קווי ההמיון בין תקופת השופטים ובין 1948 יש להדגיש בהדגשה יתרה נוכח הטענות של מכסימליסטים רבים, ביחוד אלה של ד"ר י. שייב והאשה הדגולה גאלה כהן, הכואבים את כאב אי-כיבוש השטחים ותולים את הקולר בצואר "הגלותיות" שלנו. האם היו יהודי תקופת השופטים גלותיים? איש לא ייהס להם תכונה זו אך הם זוללו בשטחים במדה שאינה קטנה מזו של צאצאיהם בשנת 1948. באשר תכונה זו אופיינית לעם ישראל מאז ומעולם, המכסימליזם לגבי כיבוש הזמן גורר אחריו בהכרח את המינימליזם לגבי כיבוש השטחים.

ח

בהקשר זה כדאי לזכור השוואה בין ההיסטוריה היהודית ובין ההיסטוריה הרומית. היהודים יחודם הוא בהצטיינותם בכיבוש זמנים, ואילו הרומאים יחודם הוא בהצטיינותם בכיבוש שטחים, בכל ענין וענין שיש לו נגיעה לשלטה על השטח גילו הרומאים יכולת בלתי רגילה. הם היו חקלאים מצוינים, סוללי כבישים מעולים, מומחים בהנחת מובילי-מים, אדמיניסטרטורים וחילקים יהודים במינים, בקיאים בכרייה בירתות וקיום יחסים תקינים עם עמים נשליטים ובני חסות. את יתבם השליכו הרומאים על השטח ובסופו של דבר כבשו את כל "העולם" של תקופתם, כלומר את האזורים הסמוכים לים התיכון. אולם כבוש זה עלה להם ביוקר. המלחמות עשו שמות בחומר האנושי הרומי המלחמות

קווים מקבילים רבים בהשתלשלות ההיסטורית שקדמה למלחמה ולמרידות היהודית, החל ממלחמת שומרון באשור וגמור במלחמתו של בריכוכבא ברומא. זו דרכו של עם ישראל מאז ומעולם: מלחמה בענקים. באשר עם זה, למרות ממדיו הפיסיים הקטנים, הוא ענק היסטורי, ועל כן הוא מתניב בהכרח מול ענקי היסטוריה אחרים ובא עממם לייז התנגשות.

יא

הנביאים, ביוחד גדולי הנביאים ישעיהו וירמיהו, התנגדו לדרך זו של ישראל ומתחו עליה בקורת חריפה. ישעיהו קרא לייטרה לירמיהו הטיף בקנאות למדיניות שמטרתה וואסאלאציה לבבל. ישעיהו וירמיהו ראו סכנה בדרך של "עם לבדד ישכון ובגוים לא יתושב" המוליכה להתנגשות ולהתמודדות עם האימפריות האדיריות, וביקשו לשלב את עם ישראל במציאות המדינית הקיימת, תוך כדי בניעה לגורמי הכוח הפוליטיים בה. היתה זו מדיניות של פייסנות מהסוג הידוע יפה לפני המאה העשירית; מדיניות של כריעת-כרך בפני החזק המלמד על עצמה סוגוריה כבדה רעיוני ולשוני שאין דומה לו. אך למרות זאת היתה סוגוריה כבדה ירמיהו וישעיהו מדיניות פציפיסטית מאוסה שאינה מביאה לשום תכלית. כי אי אפשר היה לו לעם ישראל להתקיים לאורך ימים כוואסאל עלוב, כעבד כנועני של אהת המלכויות האדיריות. בדרך של ירמיהו ישנם קווים המוכיחים את אלה של המרשל פייטן הצרפתי. אך אין ספק כי תפציפיותם הליקוידאטוריי של ישעיהו הוא גרוע בהרבה מזה של ירמיהו. האחרון הטיף לבניעה לבבל משום שהיתה חזקה, אולם ישעיהו הדחיק עד כדי כך שקשר לאשור את הכתר של "שבת אפ" (י. ה.) ונתן לגליציאה מוסרית למעשיה של מלכות זו. האמפריה של אשור היתה אימפריה נוגשת, בלתי-קונטרסורקטורייבית, שדרתה באכוריות במדינות הכבושות והתנהגה שיטה אכורית של גירוש וחיילופי אופלוסיות. ואימפריה מרושעת זו ממדייר ישעיהו ככלי מועיל ביזו של הקדוש ברוך הוא! קריאתה של דבורה הנביאה, "כן יאבדו כל אויביו ה'", והקריאה כלפי בבל "אשרי שיאוזו ונפק עולליו אל הסלע" (ההלים קלז), הן שהינן אופייניות לרוח ישראל ולא דבריו של ישעיהו על אשור.

בתקופה הארוכה של השופטים לא גילו שבטי ישראל שום מאמץ ראוי לשמו לצורך הקונסולידציה של השטחים הכבושים ורכישת שטחים נוספים. דוד יצר ממלכה גדולה, אולם היא נתפלה אחרי מות שלמה, ועם התחלשות הקיץ הקץ על כל תקוה של התפשטות. אולם זוקא שבטים אלה, שהישגיהם בשדה כיבוש השטחים היו כה עלובים, לא נרתעו מלגלות התנגדות חריפה למלכויות הגדולות של המזרח התיכון, מצריים, אשור ובל. בבית השני היו ליהודים מלחמות ממושכות עם האימפריות הסלווקיות והאמפריות הרומיות. עם היהודים הקטן נלחם בכל האימפריות הגדולות של העולם העתיק, פרט לפרסית ולפרתת, שהיו בנות בריתה. תופעה מופלאה זו אומרת דרשני.

מפלגות של שלום לא נעדר מקומן בשום תקופה. בממלכה אפרים היתה ללא-ספק מפלגה שתבעה בניעה גמורה לאשור. ביהודה היו רודפי שלום מרובים, בתוכם גדולי הנביאים. בתקופה ההלניסטית היו מתחזקים ובתקופה הרומית היו מצדידי שלום עם רומי. מסוגם של תומכי הזרדוס, אך בשום מקרה לא הצליחה מפלגת השלום להביא לייז מצב של וואסליות ממושכת ונאמנה. במקדס או במאחר פרץ תמיד המרד, והסוף המר לא אחר לבוא. יתר על כן: השומרונונים, המהזיים חלק בלתי נפרד מקבוצת העמים היהודיים, כפי שיוסבר להלן בספר זה, התמרדו אף הם נגד אספסינוס ומאחר יותר היו להם מלחמות ממושכות עם תבאיאטים.

מרידות טרגיות אלה הן ביטוי נאמן לאופיו של עם ישראל, שאף לשווח לצמצו קומה-ענקי, תוך כדי מאמץ להיי נצח ומאבק עם אלהיה. בפשיה עם עצמנים קטנים, מציקים ומתבללים, לא היה משום מבחן לעם ישראל. לכן התחם בארשיות להתפלגותיותיהם. אך לא כן עמיי הענק של העולם העתיק. עמים אלה הבעו מעם ישראל הרבנה ראשי, כפפת ברכ והתרפסות. אילו נבנע להם היה מתכחש לעצמה, ובא לייז מסקנה כי הכרתים של עם נבחר שקשר לצמצו כנוב יסודם. הסינאציה הפסיכולוגית של עם ישראל הייבה אותו להתנגד לענקים, ויהי מה, וההתנגדות לא אחרה לבוא. המלחמות בין עם היהודיים הקטן ובין האימפריות הגדולות היו מלחמות טרגיות בהן נאבקו היהודים על כבודם הלאומי ועל הזכות שייעור קומתם, שאינו נופל מזה של הענקים, ואף עולה עליה. החוקר מצא

על היות הנבואה במידה רבה גם מפשיר תצמולתי של כח אינט-לקטואליה המורכבת מסופרים ונביאים תמיד העובדה המפניעה של מיעוט חומר ביאוגראפי הנוגע לנביאים. על חיי אישי המקרא השונים שקדמו לנביאים, אבות, שופטים ומלכים מוגשים לנו פרטים ביוגרפיים ממצים, המתארים את חיי האישים הללו מכל הצדדים, בחור זה גם מהצדדים שאינם לשבת. אולם בספרי הנביאים אנו נתקלים במחסור כמעט גמור של פרטים ביוגרפיים עליהם. חלק הנבואה שבתנ"ך הוא חלק הכללי-ביוגרפי של ספר הספרים. ספר ירמיהו הוא אחד הספרים המעטים בו מצוי לפחות שלד של ביוגרפיה, אך לעומת זאת החליטו המסדרים של ספר ישעיהו כי מוטב שלא נדע מאומה על חיי הנביא הגדול, לכך זה שהיה בנו של אמוץ ולכך פרטים מהי-ספר אחרים. ההבדל בין הרצון להרבות בחומר ביוגרפי, האופייני לספרי התנ"ך הראשונים, ובין המגמה למעט בחומר ביוגרפי, האפשרי, ככל האפשר, האופיינית לספרי הנביאים, היא הבדל משוועי. עובדה זו כופה עלינו את המסקנה שבת הסופרים והנביאים, עליה נמנו גדולי התעמולים בכל הדורות, בקשה להציג את הנביאים כאישים שאין בהם רכב ודופי ובצורה זו להעלות את ערכם, בעיני הדורות הבאים, לעומת ערך מתחזיהם ויריביהם. במגמתה זו הדריקה כמה עד כדי כך שהתהיגה לגבי הנביאים שיטה של תאור האישים שהינה אחרת לגמרי מוז האופיינית לספרים הראשונים של התנ"ך.

הטפות הפציפיסטיות של ישעיהו וירמיהו הן פרי תקופה מאוחרת ותולדה של הרגשה — היתה זו הרגשה נכונה — של ההזום לחובה מהדרדר עם ישראל בגלל העקרון של "עם לכדך ישכון ובגויים לא יתחשב". אבל הטכנה שארבה לעם ישראל אילו הלך בדרך של וואסאליות והתרפסות מוחלטת בפני המלכויות הגדולות היתה עוד יותר תמונה. הפאציפיזם הנבואי הסתער בראש וראשונה על המלכים והחוגים השליטים, אך למעשה היתה זו התנגשות בין כח אינטלקטואלית ובין העם כולו. המלחמות המרדיות, בימי הבית הראשון והשני כאחת, היו מלחמות עצמיות במלוא מובן המלה. רק התנגדותו של כל העם היה בה כדי להכריח את מלך אשור לצר על שומרון הקטנה שלוש שנים ואת נבוכדנאצר לצר תקופה מקבילה על ירושלים הקטנה.

המאבק בין הפציפיזם הנבואי ובין רוח המרי של עם ישראל, בימי הבית הראשון, הוא ענין שהתפרשנים וכתבי ההיסטוריה בני הדורות האחרונים עוסקים בו בהרחבה. ברובם המכריע נמנים הללו על זרמים מתונים, החותרים לשלב את עם ישראל בקהל הגויים בחור עם בעל תעודה זו המטרה שהתח אליה ישעיהו הנביא. נוסף לזה מקטמים בני הדורות האחרונים מן הכרק התעצמה שבדברי הנביאים, לעומת זאת נותרו רק תעודות מעטות המשקפות את הדעות וההרגשות של הצד האחר, המלכים, הכהנים, אנשי הצבא והמוני העם. נראה כי בת הסופרים והנביאים היתה מעוניינת בנייתן של התעודות הללו, אילו רצתה לשמור עליהן היו מגיעות לדינו. בנסיבות אלה מצדנות ההיסטוריוגרפיה ופרשנות התנ"ך בנביאים ומתארות את דרכו של הצד האחר כמותעית. אך גישה זו, המבקשת להציג את הנבואה הישראלית כגדולה מן ההיסטוריה הישראלית אין לה אחיזה מדעית. ההיסטוריה הישראלית בבית הראשון, פרישה מופלאה זו של עם קטנטן הנלחם בכל ענפי העולם העתיק, היא יחידה במינה וערכה גדול בהרבה משל יצירותיה הספרותיות והדתיות. רק המולצאות של כח הנביאים, יתר על כן: רק המלחמות היהודיות, רק ההתמרדויות היהודיות, שיוו כוח ומשקל לנבואה, שאלמלא כן היו דבריה תעודות ספרותיות של עם נכנע ומתרפס. ראויים הם "הכ"י צרפטיים" של הבית הראשון, הלוחמים והמורדים כלפיהם במדינת ישראל, של אימפריית צבאית, שהגישה הרשמית כלפיהם במדינת ישראל, במערכות החינוך הלימוד שלה, תשתת מעיקרה ותחיה אחרת לגמרי מכפי שהינה כיום.

מט). הוא כה עצום עד שהוא נועד מלכתחילה להכשיל כל אפשרות למיתוג מלא ושלים. בדבריו ליוסף, בנו האהוב, חוזר יעקב על הברכה שבייך אותו אביו ואמר: "אל שדי נראה אלי בלוח בארץ כנען ויברך אותי ויאמר אלי הנני מפרך והרביינתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריך אחותם עולם". (בראשית מ"ד). המונח "קהל עמים" נעשה למטבע לשוני המגדיר קבוצת עמים זו, או חבר עמים זה, הנושאים את שם עם ישראל. המשפחה הקטנה של יצחק מהווה חוליית מעבר בין שתי המשפחות הגדולות, של אברהם ושל יעקב. אולם בעוד משפחתו הגדולה של אברהם הייתה בית יוצר של "המון גויים" הייתה משפחתו של יעקב בית יוצר לעם ישראל בלבד, על שבטיי הרבים.

ב

המקורות אומרים לנו בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים כי עם ישראל לא היה מעולם עם כי אם קבוצת עמים או חבר עמים. אולם אנו התעלמנו מן הדברים המפורשים של האבות והגלנו בעקשנות בדעה האמורה כי עם ישראל הוא עם אחד, עם ככל העמים. עקשנות זו נבעה מכמה סיבות. אחדותו של האל באה לכאילו לרמוז על ההכרה באחדותו של העם. יחודה של הארץ אף הוא בא כאילו לרמוז על העם הוא אחד. אף לא רצינו לפגור אחרי העמים האירופיים שהשליטו בתוכם אחדות לאומית. אך לא הוא. עם ישראל הוא עם נצחתי, הכרה הוא לו להיות עם מרוך הזמן, כלומר כדי להיות עם נצחתי, הכרה הוא לו להיות שרשרת עמים המתחברים זה בזה, באופן שהטובים שבהם מקיימים את ההמשך ומסורים את כתר זה לזה, כפי שהדבר קיים במרוך שלוחים. במאמצנו לברוח מעובדת הרב-לאומיות של העם היהודי נאחזנו במלה שבת והדגשנו כי עצמו היה עם של שבטים, כמו כל עם במצב פרימיטיבי, וכי תופעה בלתי רצויה זו האריכה ימים, לדאבונו, יתר על המידה... אולם תרוץ זה הוא עלוב למדי. המלה טופט והמלה טבטט הן מושורש אחת. השופט הוא גם "השופט" כלומר מעניש במקל חובלין. בראש כל עם יהודי, בתקופת האבות והשופטים, עמד שופט. דרך זו הייתה תולדה מרחוק מן ההשקפה הדתית. אלהים היה בעיני אברהם

א

קהל עמים בארץ כנען

המלה עם והמלה נצה עומדות בסתירה זו לזו. כי כל עם הוא כן תמוהה וטופו לצוות במקום או במאחור. אמת זו לא נעלמה מן האבות שלנו. על כן לא הייתה שאיפתם להקים עם אחד אלא שורה ארוכה של עמים, הנלחמים על ההמשך, על כיבוש הזמן, במעין מאבק דרזויניסטי שבו זוכה בנצחון העם החזק והאזיר ביותר. אלהים אמר לאברהם: "אני הנני ברייתי אתך והיית לאב המון גויים. ולא יקרא עוד שמך אברהם ויהיה שמך אברהם כי אי המון גויים נתתיך. והפירתי אותך במאיר מאד ונתתיך לגויים ומלכים ממך יצאו". (בראשית י'). פלוראליזם לאומי זה אינו חל רק על אברהם, אביהם של ישמעאל ושל הבנים אשר ילדה לו אשתו האחרונה, קטורה, שמהם הסתעפה שורת עמים ארוכה. פלוראליזם זה חל גם על שרה, אשר יצחק היה בנה היחיד. על שרה אמר אלהים: "וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והייתה לגויים מלכי עמים ממנה יצאו". (בראשית י'). יצחק אינו אב "המון גויים" כאברהם אביו, אלא אביהם של שני עמים, ישראל ואדום. בברכו את יעקב בנו אמר לו יצחק את המלים רבות-המשמעות: "ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים". (בראשית, כח, ג). יש הבדל רב בין המלה "המון" והמלה "קהל". "המון" פירושו ריבוי שיש בו מיסוד הערכוביה והשוני ואילו "קהל" פירושו רבים המתוהים אחדות אחת. משפחתו של אחרון האבות, יעקב, על שתי נשיו ושתי פלגשיו, נוצרה מראש להיות בית יוצר בו מתהווה לא עם אחד אלא שורה של עמים, המלוכדת יחדיו על ידי עקרונות משותפים, האינדיבידואליזם המובהק של כל אחד מבני יעקב המובלט בברכת האב לבניו (בראשית,

בהתפתחות שחלו בעשרות השנים האחרונות בארץ ישראל צצו באורח מפתיע גילויים והלכריחות האופייניים לתקופה הקדומה של מלכי ישראל הראשונים. הארגונים המוזיניים השונים, "השומר", "ההגנה", אצ"ל ולח"י, שלחמו באויבי חוץ, קיימו בעת ובעונה אחת בתו דין צבאיים שהוציאו לתורג אנשים העומדים למכשיל, אשר לא המיד היו מסוגם של מלשינים מאוסים. במקרים רבים מאוד היו המוציאים לתורג אידאליסטים נהדרים, שהפכו למתחרים מסוכנים. מותו של לישנסקי עטוף מסומרי, אך ספק רב אם לא הייתה בו יד "השומר". דההאן הוצא לתורג על ידי ההגנה, בתקופה מאוחרת יותר ביצעה ההגנה מבצע של הלשנות, הסגרות ועינויים נגד אנשי אצ"ל, וכן נרצח במקדחה איש אצ"ל יודיה סגל. המפקדה של לח"י פעלה בבית דין צבאי והוציאה לתורג, לפעמים ללא הצדקה, אנשים העומדים למכשיל. צעדו של איש לח"י, יהודה אריה לוי, אשר עבר אל שורות ההגנה אחרי קום המדינה, גר אחריו הוצאה להורג. יתר על כן: כל הארגונים המוזיניים שפעלו בשנים האחרונות של המשטר הבריטי ריגלו בהרצות זה את זה וצרכו במדה זו או אחרת של יסודיות, תכניות הנוצרות הן לחיסול הארגונים המתחרים בשעת מוצאם והן להתגוננות מפני תכניות-חיסול נגדיהם של הארגונים היריבים. המשא ומתן בין הארגונים המוזיניים השונים אפילו בין ההגנה והפלמ"ח היה זרוע חשדות ומונמות, וקרוב לוודאי שההפעלתו של ישראל גלילי כמתווך בין אצ"ל ובין בן גוריון, בשבועות שקדמו לטיבוע האגיה "אלטלנה" הייתה מתימה שאינה נופלת מזה של יואב בן צרויה שעזר ששלח מלאכים אחרי אבנר, לבקשו לחזור הברונה. יושב אבנר חבירו ויטה יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי ויכחש שם החומש וימת בדם עשהאל אח"י" (שמואל ב. ג. כו). מנימות הרצח והחיסול, המתקרמת בין כתלי המפקדות של הארגונים המוזיניים, הודו מחדש את האוירה הפסיכולוגית של המלחמה בין בית דוד ובית שאול, ואין ספק כי רציחתו של מנחם בגין הייתה אחת המטרות הראשיות של טיבוע "אלטלנה".

"שופט כל הארץ", ובהתאם לכך היה המנהיג המרכזי של כל עם שופט השופט אחי.

במקרים הראשונים של ספר בראשית מלא אלהים את כל הפונקציות של שופט. הוא שופט חוקר (מי הנגיד לך כי ערום אתה?). הוא גור פסק דין על קין ובעת ובעונה אחת דואג לקין כל ייעושי יתר על המדה (פל' הורג קין שבעתים יקום). הוא דואג לתקונים של עבריינים. (ויצע יהיה אלהים לאדם ולאשתו כמות עור וילבישם). ההשקפה הבסיסית המתגלית במקרים הראשונים של ספר בראשית רואה באדם מעין אח צעיר ובאלוהים את בכור בעל סמכות שיפוטית לגבי איו הצעיר. בהתאם לכך הייתה האישיות המרכזית בכל עם אישיותו של השופט. שבט הוא צבור, עם, המורכב מרכיב שופט. סמכות המלך נוצרה בתקופה הרבה יותר מאוחרת. היא אינה סמכות דתית או מוסרית, אלא סמכות פיקודית. הפועל מלך והפועל חזון הם קרובים. המלך הולך לפני העם ומוליכו למלחמה. שמואל אומר אל "כל ישראל", כלומר אל כל עמי ישראל: "עשה הנה המלך מתמלך לפניכם" (שמואל א. יב. ב). כלומר הולך ומוליך. פשים לחזית זו ופעם לחזית אחרת. המלך חולש על "ממלכה" (מלה שנוצרה בתקופה מאוחרת) העשויה להיות ארצם של כמה שבטים. אך עם ישראל היא תמיד שבט, כלומר חשיבת היסטורית המלוכה סביב שופטיו ותפקיה.

הקושי במעבר משלטון שופטים וקנים לשלטון של מלכים נבע לא רק מזה שבמלכו על שבטים אחרים, הדגיש המלך את העליונות של שבטו הוא ואת הנתיחות של השבטים האחרים, אלא מסיבה אחת נוספת. המלך עיוות את המושגים המשפטיים-דתיים על ידי כך שהקים אינסטיטוציה של משפט צבאי דינסטי. שכוונתו לרצוח, לאבר ולשלוט כל מתחרה אישי ודינסטי. משפטו של המלך לא בא להקות את המשפט האלוהי, אלא היה משפט שרירותי. עם התגבשות המלוכה בישראל מתחילה שורה של התנכלויות-רצח, רציחות והשמדות האופייניות לחיסל בית-דוד ובית שאול העומדות בסמירה משוערת למושגי הצדק והתגוננות של עם ישראל. המלך הוא איפוא אדם המוליד את שבטי ישראל למלחמה כלפי חוץ, תמקיים בידו משפט צבאי שבאמצעותו הוא מכלה את אויביו הפנימיים.

בראשם והוליד אותם. הליכתו ומלכותו לא היו לשם אינטרס אישי איוה עשהו אלא בשליחותו של רעיון גדול. בעצמת המלוכה-ההליכה-והחלטה שלט אברהם שטרך על אנשיו בלי מצרים, ותלמידיו שקמו לו אחרי מותו היו נאמנים לו באותה מדה כמו אלה שראוהו פנים אל פנים. היה איש בעל כשרונות נדירים, בלשן ומשורר, ונושא בלבו אתבה זכה וטוערת אל אשתו, רוני בורשטיין-שטרך. אילו נשתלבה מסכת חייו בספרי שמואל ומלכים היתה נארגת באופן אורנגי בקורותיהם של שאר גבורות של תקופה מקראית זו ולא היה ניכר הבדל בינה ולבין מסכות-החיים התאומות. הנסיון של אויביו להציגו כ"פורש" היא זיפנות גסה המס-תייעת במושגים פורמליסטיים בעל-ביחיים ומתעלמת בצורת-אופק מסלעית-הבריאות הישראלית הקדומים, מהם נחצבה אישיותו.

איך לראות את מקומו הנכון של דוד בן גוריון בהיסטוריה העברית אלא על ידי כך שנצטרפו אל שורת מלכי ישראל החשובים. למן שנת 1947 ועד סיום פעולות האיבה היה בן גוריון מלך, שסמכותו המנוכרת הלכה וגדלה ככל שבברה הסנהה. הוא מלך באשר הלך והוליד את העם למלחמה. הוא מלך אף בחוקי זה שעשה שפטים באיביו הפנימיים, בשעת טרברע האניה "אלטלה". שמועות עקשניות מוחסות לו את הכוונה, אותה תמה בשנים 1946/1947, לערוך כעין "ליל בארטולומיי" בו "כלאו כל האנשים החשובים של אצל ולח". כל עוד לא הוכחשו השמועות על ידי מקור מוסמך יש להתיחס אליהן ברצינות. חולשתו של בן גוריון כמלך נעוצה בה שלא יצר את מלכותו כמו ידוי, כאברהם שטרך, מנתם בגין ובמדה ידועה אף כיצחק שדה, אלא קבלה ממשפחתו והרחיבה כאשר המפלגה הייתה אחוזה מבורה ואיד-אונים. תכונתו המנוכרת מתבטאת בתשוקתו לבוא במגע עם המונים גדולים ולקבל מהם במישרין יפוי כוח להולכים ולהתוהוים, והחלשתו כמנוכר היא כנוכחותו לחתר ויתורים מרחיקי לכת למנוונן המפלגתי. אילו התמרד נגדו השלטון הבריטי בשנות ה-1930 הראשונות והוליד את האקטיביסטים של מפא"י למרידת ולתקוממות כי אז היה מקים מלכות כמו ידוי וצר צורה אחרת לגמרי להתפתחות בארץ גופא ואלי גם בגולה. הוא ירש את הפירות שהצמיח מבצעו "המלכים" שקדמו לו. שטרך ובגין, כפי שירש בית דוד את בית שאול, ושיצאתו אל מחנהו היא שהביס היא החומית. עוד פחות מכל שאר "המלכים" יצר תורת מנוכשת, מבצעו הוא תורתו. ותורתו היא מבצעו וכשאנו ליד ההגה אין בכוחו ללכד את נאמניו, כי הוא מסתיר ואינו

למכשול. התחלה חיורת של התפתחות זו נסתמנה כבר בוא ז'בוטינסקי. תוארו הרשימיים היו "ראש בית-ר" ו"מצביא" של אצ"ל אולם תוארים אלה, יוכו המלים המציינות אותם, אין להם שלשים היסטוריים. למעשה היה ז'בוטינסקי מלך העומל בראשי גדודי בית-ר ומוליד אותם למערכות קרביות. רצונתו מונארכיסטיים ברורים דרו בפניו המפוצלת של ז'בוטינסקי חסרו העוז והתבונה הדרושים כדי למצא תיאום ומיווג בין דמוקרטיה ומנוכרות, ועל הכל: הוא לא ידע לנצל את האפשרויות המנוכרות הנדולות העומדות בפניו לשם הסתערות מיונית על ארץ ישראל ופתירתה לעליה יהודית המיונית כבר בשנות ה-1930 הראשונות. כל מה שעשה הוא הנהגת האבירים החיצוניים של מנוכרות בתנועתו כאשר גירש מהתוכה באכזריות, בשנת 1933, את עוזרו ואיש-בדירתו הנאמן מאיר גרוסמן ואשיו, ונשאר מוקף הבורה של חנפים ואומרי הן. כל הפרשה האוילית הממלובלבת של יצירת ההסתדרות הציונית החדשה איך להבינה אלא על רקע הדחפים המנוכרניסטיים של ז'בוטינסקי ורצונו להפטר הן מהכבלים הארגוניים-דמוקרטיים של ההסתדרות הציונית והן מיריבנים מסוכנים בפנים מפלגתו. ז'בוטינסקי הקריב מסודות דמוקרטיים משרשה וידידות אישית קדושה בשביל מיבנה אשר אין בו הכוח והיציבות של מנוכרות אלא אך ורק אבירות החיצוניים. הצ"ח היתה למעשה הצ"ם, כלומר הסתדרות ציונית מנוכרניסטיה.

איילו נפרדו ז'בוטינסקי וגרוסמן בגלל חלוקי דעות בשאלה: מלחמה מוויינת בערבים ובבריטים או הסתפקות במלחמה לא-מוויינת — כי אז היה זה פילוג. אך הקרע בגלל הצ"ח לא היה פילוג אלא גירוש של גרוסמן וחבריו.

מפקד האצ"ל דוד רזיאל ינק מהתנ"ך והמה בו כל שעה פנויה. כפעולתו בשנים הראשונות, עד פרוץ מלחמת העולם, היה בו הרבה מסודות של שופט ומלך. אולם אחרי כן, בפרשיות השונות של הסכמי-שלום ושיחות עם אינסטנציות אורתיות, נעשתה אישיותו דומה מדי לזו של מפקד "התגנה". במאמצו הרואי האחרון, עת הוליד קבוצת לחמים קטנה אל מדבר עירק כדי לפנוע במחפזי, חזר רזיאל אל החזי התנכ"י ובמדתו החזיר לעצמו את החותם של אחד השופטים הקדומים. לעומת זאת היה אברהם שטרך אחד ממלכי ישראל הדגולים והאופייניים, שנתגלה באורח פלאים במאה העשרים. הוא מלך באנשיו כאשר תמיד הלך

מתונה. אלא במקום להוליכו למלחמה בבריטים הוליכו למלחמת הכדורות
לכנסת, ובהצלחה ניכרת למדי. כל מי שסרב לשאת בעול של צייתנות
מונרכית כלפי מונרך, שכל עיסוקו מלחמת בחירות הכנה להן, גורש
באכזריות, ובגירוש זה היה משום המשך מלחמת בחירות הכנה להן, גורש
ז'בוטינסקי, בסביבתו הקרובה של בנין, וכן בקרב כמה עשרות בחורים
מטובי האצ"ל, עוד מהבתבת האמונה כי ביום רע ומו למדינת יחזור בנין
לדולתו וינחה את אנשיו לא אל הקלפיות אלא אל הכפרי האויב,
בעמדו בראש מלחמת-ההצלה של המדינה. זוהי תקופה קלושה
מאוד, כאשר בנין איבד את המגע עם גורמי הכוח האמיתיים
של המדינה, ומעט ואין ספק כי עד יומי האחרון ישמש בתפקיד כפול
זה של מלך ב"מצורת זאב" ושל פרלמנטר דמוקרטי בבנין הכנסת.
אך לא אספה תקופה המונרכיה במדינת ישראל, שהדופים המונרכיים בה
הם חוקים למדי, כפי שעשויה אף להצדי ההתפרצות המונרכיסטית שפקדה
את מרת רחל ינאית בן צבי, אשת הנשיא השני, אחרי מות בעלה. מי
יודע, יתכן כי אי שם במחנות צה"ל, מחמת למדין של קציץ זוטר, בסתתר
מי שעתיד להיות אחד מגדולי מלכי ישראל. כוחה של הכנסת נעוץ כזה
שכל עוד ה"ח"כים המשמעים ממדיינים ומתפלפלים על תקנות חוק זעירות
מובטח לכל אורה דין צדק ואין לו להתירא משדירורה לב ואכזריות.
תלשתה האומללה של הכנסת נעוצה בה שהיא איננה סמט רומי או
פרלמנט בריטי, כלומר בית ועד של בחירי מלחמת-ההר"ה-הצבאית
הלאומית. לא הכנסת הקימה את המדינה אלא המלכים הישראליים
שחלשו על הארגונים המזוינים (ההגנה ככלל זה). בשנות ה-1930
הה-1940: אותם מלכים שהנהיגו צבאות, אך לא רק. הנהיגו צבאות אלא
גם קיימו בהן דין צבאיים, שחרצו דיני נפשות ללא יסוד מספיק, ועשו
מעשים אחרים שלא ייעשו. עולם השבטים חזר ונתחדש בארץ ישראל
תחדשה לא רק בדמותם של המלכים אלא גם בדמותן של המפלגות.
כי מפלגות אלה דומות יותר לשבטים מאשר לבנות-לינין בארצות
דמוקרטיות. לכל מפלגה חשובה יש אב רוחני, אידאולוג ושופט ובינה
לבין המפלגות האחרות חוצצת מהיציג של איכות ותחרויות בעלות אופי
חמור ביותר. השנאה בין הרביזיוניסטים ובין מפלגות השמאל כמעט
שגורה את הישוב למלחמת אזרחים. בין אצ"ל ובין לה"י שורה איבה
קשה. גם התחרות בין מפא"י ואחדות העבודה היחה מלווה מאבק על
משקים פילוגי-קבוצים ותחרות בין צה"ל ובין פלמ"ח. אפידורות חמורות

מגלה הרבה מעקרונותיו, כל יעמדו לו למוקש בדרכו אל המבצע.
הנגזרים בינו ובין חבריו הם פרי השוני שבין מונרך ובין עסקנים.
תומכיו הצעירים מתאיים להיות נערינו, כנערים הלוחמים ונשאי הכלים
של מלכי ישראל הקדומים, אולם זה אינו מניע להגשתו. הוא
מתנפץ על סלעי המציאות הדמוקרטית ומשאיר אחריו מכונה ושעם מר.
הנגיד בין "הצעירים" ו"הזקנים" במפא"י סוגב במדה רבה על הציר
דמוקרטיה-מונרכיה. הזקנים הם דמוקרטים הנאלצים להסתתף, באין
ברירה, בכלי מונרכי זה ששמו בן גוריון. ואילו הצעירים הם מונרכיסטים
זאנוסטים לפעול במסגרת דמוקרטית ובהתאם לחוקיה.

ד

כמאריכה ימים ביותר בין כל המונרכיות שהתקמו בשנות ה-1940
בישוב היהודי של ארץ ישראל המנדטורית נחלתה המונרכיה של
מנחם בגין, שמפקדה הראשית הרשמית נמצאת במצורת זאב" ברחוב
תמלך גירגי בתל-אביב. בסוף שנת 1947 ובחולית שנת 1948 התדפקה
זההיסטוריה על בתינו הדל של מנחם בגין והציעה לו הצעות מרהיבות.
אילו נכנס לקואליציה מלחמתית עם בן גוריון, שהיה חלש באותה שעה,
כי אז ניתן לכבוש את הארץ עד תירדן, לכלול בה את ירושלים
ולחכות את האויבים מכה נצחת. הכל היה שונה אילו היטה מנחם בגין
אוזן למלמלה רב-המשמעי של ההיסטוריה. אך בלבנו בעצמו של ד"ר
יונתן באדר, יועצו הפוליטי הראשי, דחה מפקד אצ"ל את האפשרויות
הזוהרות במינן הללו ווימר עליון תמורת נזיר הצעירים של הופעות-
פרסומות השמעות נאומים, בהם סגר להנאה היהפנטית הנגרות לו
עצמו מיכילתו להפנט את התמונים המשחכרים מקסם לשוני. (יצויין
כי את הישגיו הגדולים ביותר נחל בגין דווקא בעת שפני היה סגור על
מגעו וברית, כאשר הסתגר במחבואו המתחרה) ההתפתחות האכזרית
שבאה עם פרשת "אלטלנה" החזירה את בגין אל המציאות האפורה.
אולם דווקא בשלב זה וליאחריו גילה יכולת וחבונה, כשיועצו ד"ר באר
מנחה אותו ביכולת לא-מבוטלת. בתנועתו הנהיג בגין משטר מונרכי
גם וקשות, הפעם ובשונה אותה ידע לגלם מעל במת הכנסת דמות של
פרלמנטר דמוקרטי קנאי ומנוסה. אין לומר כי בגין חדל להתלך את

המפניי המתרחשים בין בני שתי הנשים, רחל ולאה, ובין בני שתי תפילגשים, בלהה וחלפיה. על כל אלה נחוסף הססוד הנורלי שבין יוסף בנה של רחל, האשה האהובה, ובין כל שאר הנבנים. שתי האמהות הראשונות שרה ורבקה, הן שניהלן את המאבק הטלטיביסטי ודרשו לגרש את הנבנים השניים במעלה, ואילו שני האבות הראשונים, אברהם ויצחק, היו בענין זה פאסיביים. אך לא כן האחרון שבאבות, יעקב אבינו. בברכתו לבניו הוא קובע את ערכו הטעלי של כל בן וכן ומבליט את התכונות שיש בהן מיסוד השוני והיחוד. בברכו את נכדיו, מנשה ואפרים, בני יוסף, הוא נותן את ברכתו הראשונה לאפרים הצעיר, בהערדפו אותו על אחיו הבכור, מנשה, ובתוספו עוד ססוד על כל השאר. כל ההשתלשלות של קורות האבות ובניהם, כולל גלגוליו המופלאים של יוסף, מוליכה אל ברכת יעקב אבינו, בפרק שלפני האחרון של ספר בראשית. השתלשלות זו יש לה מבין אחר ומשמעות אחר: להבטיח כי עם ישראל לא יהיה בשום פנים ואופן עם אחר, סתם עם, אלא חבר עצמים, "קהל עמים", שבתוכו מתנהלת מלחמה סלקטיביסטית אכזרית ומתוכו הולכות וצומחות שרשרות-עמים חדשות. כי רק התפתחות זו יש בה כרי להבטיח את קיומו של זרע אברהם, יצחק ויעקב עד סוף כל הימים ועד קצתה כל הדורות.

האחרות היהודית אשר עליה כה מרכיבים לזכר במדינת ישראל אינה אלא הזיה והמיוף. כי אחרות ונצחיות הן זכר והיפוכו. אחרות, היינו גורל אחר, היא מות בעת ובעונה אחת, כלומר סתימת הנורל על הנצחיות. השאיפה לנצחיות מחייבת "מי לחיים ומי למות". היא מחייבת גשירה ושקיעה של השבטים החלשים, או של אלה שהמלל לא האיר להם פנים, והתקיימות של החזקים והתוססים. ההיסטוריה היהודית היא מצעד של עצמים, החל מן התקופה והתוססים. המיתולוגיה-למחצה המתוארת בספר בראשית, ועד סוף כל הדורות. העמים החלשים והנחשלים נחשלים ממצעד זה ותחזקים ממשיכים ללכת, ובחלשים אף הם נחשלים ומצעד ממשיכים העמים היהודיים הצעירים והחדשים הקמים ונולדים. רק לא אחרות, כי אחרות מהקת את חוט הנצחיות ומפסיקה את המצעד החיים להישמד לעולמים.

נורעות בפרשת היהודים בין ראשוני הפועלים העברים במושבות, לפני מלחמה העולם הראשונה, ובין זאכרים. אכן כל הטיבה ומפליה גדולה בישראל יש בה תרבה יסודות של שבט ישראל קדום, הנמצא גם ביחסי שתוף וגם ביחסי איבה עם שאר השבטים. עלום זה של שבטים ישראליים קדומים קם לחזיה מפלאה בשנות ה-1940, כאשר נרחבה הנפש והתחזקו האזינונים המזוינים בישוב, וכאשר התרופה המלחמה כלפי חוץ ובב כבד עמה גם התחרות והאיבה מבפנים.

ה

המאורע החשוב הראשון בתו התברר של עם ישראל אירע כאשר זמר המצדית ובה ישמצאל גורשו ממאחלו של אברהם אבינו. גירוש זה הוא התחילה הראשונה של הפילוגים הפנימיים בישראל, הנמשכים עד היום הזה ועתידים להמשך עד קץ כל הדורות. מעמדם של הזר ושל ישמצאל כפילגש וכן הפילגש היה מעמד לגיטימי לחלוטין והגרוש היה מעשה שרירותי ואכזרי שנעשה מטעמים סלקטיביסטיים. המעוררות לגירוש היחה שרה אמנו ואברהם רגו עליה אולם מילא את בקשתה. שרה אמנו היחה אשה בעלת שיעור קומה תקיפה ותובעת-מומנהגות. ועל כן אפשר להגיה כי הגירוש נעשה כדי למחות ולהשכיח את העלבונות שספגה בימי עקרותה. אולם מסקנה זו נחלשת לנוכה המעשים של רבקה אמנו שעוררה את יעקב להבטיח לעצמו את הבכורה על חשבון עשו. יעקב ועשו היו בניה-תאומיה של רבקה אמנו, ולא היה כל מניע, פרט למניע הסלקטיביסטי הטהור המצדיק את רצונה הנחש של רבקה אמנו להבטיח את הבכורה דווקא ליעקב. המאבק הטלטיביסטי בין בני האבות מחריף והולך מאב לאב. במשפחה אברהם הטלטיביסטי יעקב מניע המשפחה. במשפחה יצחק מגורש הכן תכנן של הגבירה. בימי אשר היחה אולי המוסככת ביותר מכל המשפחות יצרות-ההיסטוריה בקורות הזאום. כמעט ואין ססוד משפחה, על רקע של תחרות, אשר לא פקד את משפחתו של יעקב אבינו. היה לו יעקב אבינו ססוד עם בנו ראובן, על רקע של גלילי עריות, ונוסף לזה ססוד עם בניו שמעון ולוי בשל תגובתם על הזאום שנאנסה דינה. כן הטעירו את המשפחה הססוכים

הפנימיים שבין קבוצת לה"י מצד אחד ובין הישוב מצד שני, כולל
המכבים, המנעים, הזמורים וצדדי המזיה וההצדמה בהם נקטו אנשי
לה"י כדי לסלק לעצמם את דרכם הפרשיות קבוצת נילי — הישוב,
השומר" — ההגנה" פלגי הרביזונים — הנוצת העבודה, הן
מרתקות מאין כמותן. לא פחות מרתק המאבק הפנימי שבין פלגי
הרביזונים ובין הנוצת העבודה, וכן המאבק בתוך הרביזונים, בין
זובינסקי לגרוסמן, בין לה"י לאיצ"ל, בין בגין והבורג, אחרי צחון
המתנת, ובין העסקנים האינטנסיביים הרביזוניסטיים, דרמות אנשיית
גדלות מתחללות גם במאבקים הגלויים יותר, אלה שבין מפלגות הפועלים
והנוצות הקיבוציות השונות, ביחוד במאבק שבין מפא"י ואחדות העבודה
וכן בין בן גוריון והברני בצמרת מפא"י. הדרמות הללו מתחללות
ברובן המכריע במסגרות סגורות וסודיות ובהתנסויות מחתרניות,
ופרטי הדרמות הם תעלומה לעד. עדי ידועותינו על כל הפרשיות הללו
הן מעטות מאוד, ועל כך יש להצטער, כי כתוצאה מאי-ידיעה זו נעלמים
מענייני רבים מן המניעים המרכזיים המפעילים ומאסיים את היינו.
בדרמות המתגלות במאבקים הפנימיים בתקופת המאבק בא
לידי ביטוי טיפוסים אנושיים גדולים, המלך הישראלי שהי פנים לו.
הוא מפקד כלפי חוץ ואינקויזיטור כלפי פנים. מלאכת האינקויזיטור
נעשתה בשביל דוד המלך על ידי אחרים, בעיקר יואב בן צרויה.
דוד עצמו ביקש להימנע, עד קצה גבול האפשר, מהתפקיד השני והשתוקק
להיות מפקד בלבד. אך ההיסטוריה היתה חזקה ממנו וכאשר אילצה
אותו להסגיר את בנו של מפכילשת לגבעונים צרח את עצמו לרישמת
האינקויזיטורים. בפרישה של יפתח מתגלה בדרמטיות אדירה ההכרה
המר שבצר השני של המטבח, ההכרה של מלך להיות בעת ובעונה אחת
גם אינקויזיטור. בדרונו אלה ביצע בן גוריון אחרי נצחונותיו הראשונים
והמכריעים את המלצת האינקויזיטורי הקשור באונה, "אלטלנה". בניין
נמצא מלהיגוף למלחמת ארזים, ואת הדבר יש לעיין לזכותו, אך
הנשים באנדריות מלבצע אינקויזיטורי פנימי, כאשר גרש ממפלגתו
את האלמנטים הדמקראטיים והפך אותה לקטקטיין טוטליטרי. כוחו
של הנביא היה בהתקוממותו נגד השיטות האינקויזיטוריות של המלך
והתפתחו למשפט אלוהי.

היותו של עם ישראל עם בחירה והברית שבינו ובין בורא עולם הניצוא
אותו אוטומטית מכלל העמים הנורמליים, עיסוקיהם והתחייבותיהם.
הבחירה, במובנה הבינלאומי, יש לה משמעות אחת והיא שעם ישראל כבר
ניצח את כל העמים האחרים, כבר "גמר אתם", ועל כן אין לו כל
עניין לגבור עליהם שוב על ידי כניבו ששתיהם ביחוד כשהשטח אינו
נחשב בעיני היהודים אלא הזמן. מדיניות החוץ של עם היהודים, עד התקופה
האחרונה בבית השני, היתה מדיניות של התנוונות, המבקשת להבטיח לעם
היהודים קיום שקט ובלתי-מופרע בהחלתו המצומצמת. מדיניות זו נתמנתה
לגיש את הטרדנים והמניעים ותי לא. האימפריה של דוד היא פרי
התנופה שנוצרה תוך כדי מלחמת ההתנוונות בפני הפלשתים, ואילו
נמנעו הפלשתים להציק לעמי ישראל והיו מניחים אותם לנפשם לא
היתה קמה האימפריה של דוד. בעוד שהבחירה מבקשת לצמצם עד
למינימום את המניעים ואת התחרויות בין עם ישראל ובין שאר העמים,
היא מנבירה ומחריפה עד למכסימום את המאבקים הפנימיים בין
שבטי ישראל. כי השבטים אינם עם אחד אלא חכר-עמים, ועל כן עמדה
תמיד השאלה איהו העם הישראלי הנבחר ביותר; כלומר איהו העם
שימשוך יותר מהשאר במצעד העמים הישראליים אל הנצח. ענינה המרכזי
של ההיסטוריה היהודית היא על כן תחרות, מלחמה והתמודדות בין
העמים הישראליים לבין עצמם, הנאבקים על הכתר של התקיימות
מסימליית, של נצח מכסימלי. בברכתו של יעקב אבינו כבר משתקפת
בבירור התחזית כי המאבק הבין-ישראלי העיקרי יתנהל בין שבט יהודה
מצד אחד ובין צאצאיה של רחל אמנו — בנימין אפרים ומנשה — מצד
שני.

ההיסטוריה הפנימית בעם ישראל היא על כן מענינת לאין שיעור
מפרשת יוסף ומניצו עם העמים הזרים. היחסים בין דוד ושאל, בין
שמואל ושאל, בין יפתח והזקנים, בין דוד ואבשלום הם הרבה יותר
מעניינים מן הפרשיות האסטרטגיות והקרבות הכרוכות במלחמה כלפי
חוץ. גם ההיסטוריה העברית בדרונו זה צדדיה הפנימיים הם הרבה
יותר מעניינים מגילוייה שנגמלו במלחמה כלפי חוץ. המאבק המזוין של
לה"י הוא אחת הפרשיות המענינות ביותר מסוג זה המצויות בהיסטוריה
העולמית. אך סיפור זה הוא כאין וכאפס לעומת הסיפור של היחסים

הסיטונת באה בעטים של שני גורמים: החלטה זקני יהודה להפסיק ויהי מה אם ההתחזקות של שבט בנימין; והתגבשות כח של מתנבאים והיסטוריקים דתוים, אשר התגיבה בראש המערכה נגד בנימין שרתה את האינטרסים של יהודה ושייכותה למלחמתו צורה של מלחמת-קודש לביעור הרץ. הפסק תבא מעיד ברורות כי שבט יהודה הוא שצמח מאחורי החכונה להשמדת שבט בנימין: "ויקמו ויעלו בית אל וישאלו באלהים ויאמרו בני ישראל מי יעלה לנו בתהלה למלחמה עם בני בנימין ויאמר יהוה יהודה בתהלה" (כ. ית). בפרישה מכירת יוסף הציל יהודה את יוסף ממות בכרתו את האחים למכור לישמעאלים, אך במערכה נגד בנימין שהיא המשכה של מכירת יוסף, היה דווקא יהודה המזעיק הראשי למלחמה והשמה. עובדה זו מוכיחה כי הפירוד בין השבטים והתחרות הבין-שבטית הלכו ונמתקו ברורות שבין מכירת יוסף ובין השמדת בנימין. ועוד זאת: אילו הייתה המלחמה בין יהודה ובין בנימין המתודדות סתם על רקע של תחרות כי אז לא היו התוצאות מרות כל כך. כי לקנים ולמדינאים של יהודה היה חוש מדה והרגשה לגבי המותר האסור. אך תכונת אלה חסרו לגמרי לכת ההיסטוריקים הדתיים, אשר רבים מאנשיה ביקשו להבנות מן הרייטה ומחלוקת הדמים. כח זו גרמה למאורעות שיהרגו ממשלה והיסטורי ויביאו להשמדתו של שבט בנימין. אחרי שוך הקרבות נודעו זקני יהודה מהתוצאות והחלטו על מעשיהם, אולם כבר היה מאוחר מדי. אחד המוכשרים בשבטי ישראל, הטומן בחובו תכונות מדיניות חשובות, נבחה. והקלות שנעשו לבני בנימין בעניני חימתן יכלו להציל רק את מקצתו ואת זכרו של השבט.

ד

על הרציפות של הכוחות הפסיכולוגיים הפועלים בעם ישראל במשך אלפי שנים תעיד הפרשה של רצה ארלוורוב שנתחללה בדרך זה. אילו נרצה ארלוורוב על ידי רביינוגיסטים, כפי שטענו אז אייבהם, כי אז היה סופו של השבט הרביינוגיסטי דומה לזה של שבט בנימין לפני אלפי שנים. במקרה זה הייתה נערכת על השבט הרביינוגיסטי התקפה מאסיבית המתבטאת בהחרמה והרעפה המוגנת וכן בשורה של רציחות. התגובה לא הייתה מאחרת לבוא. הישוב היה מתדרדר למלחמה

ההתפלגות של משפחות האבות לקהל צמים באה באמצעות שורה של אירועי מלחמת אורחים שהלכו והחריפו. גרושם של הגר וישמעאל הוא צעד של מלחמת אורחים, שחריופתה הופנה עקב היות הגר ופילגש מצריה והיותו של ישמעאל בן-פילגש הופנה חרבה יותר המורה הייתה הדרימה של מלחמת אורחים שנתחללה במשפחת יצחק. יעקב נמלט על גפשו מפני עשוי, וכחורו לארץ כנען חשש מהתקפה מזוינת מצד מותו של עשוי. לשלב הדש מוגיע המאבק בפרישה הקודרת של יוסף, ששרשרת ארוכה של מעשי נסים הצילה אותו ממות מידי אחיו והצילה אותו לגדולה במצרים. גרושם של הגר וישמעאל הוצאת הבכורה בדרך מרמה מידי עשו ומסירתה ליעקב, מכירת יוסף וכל הכרוך בה — מאורעות אלה יצרו עובדות שאין לשנותן עוד ואשר מנעו בעד בני אברהם, יצחק ויעקב מלהתלכד לעם אחד אלא צרו להם צורה של חבר עמים מפולג, מוסכסך ואכל מוימות פנימיות.

המאבק בין השבטים נמשך על ארמת ארץ ישראל בהפרז היסטורי שאין מנוס מפניו. יתר על כן: על אדמת ארץ ישראל הוא נמשך ביתר חריפות, כי התנאים סייעו לכל גילויי העצמאות, כולל הגילויים של מלחמת אורחים. השבטים ארכו ובלשו זה אחרי זה, מתוך חשש פן יתחוק השבט המתחרה יתר על המדה. הצלחתו הגדולה של שמשון עוררה קנאה וחשדות בלב שבט יהודה. קדושה, שלושת אלפים איש מיוזמה עליו אל סעף סלע עיטם, מקום בו חנה שמשון, כבלו את הגבור בעבתות ואליצותו ללכת לעבר מחנה הפלשתים (שופטים פרק טו). ספק רב אם שבט יהודה היה פועל בצורה זו אילו נמנה שמשון עליו ולא על שבט דן. אופייני הדבר כי שבט יהודה ראה צורך להחליץ דווקא לפעולה זו של הסגרת שמשון ולא למלחמה בפלשתים. כוחו של שבט יהודה לא היה מבוטל כלל וכלל, כפי שמלחמת הפלשתים הראים של ספר שופטים בהם מתוארת הפרשה המדהימה של פילגש בגבעה ושל השמדת שבט בנימין. פרישה זו, אשר האוטנטיות ההיסטורית שלה ברורה למעלה מכל ספק, חרצה לעדי עד את צביון היחסים הבין-שבטיים בעם ישראל. פשיע מין היו שכיחים למדי במאהלי בני ישראל, כפי שמוכיחים המקרים של ראובן ושל אמנון ותמר. הפשע המיני הנתעב שבוצע בגבעה לא היה בו בשום פנים ואופן כדי להוות עילה להכרמת שבט שלם. הרציחה